

2. Добровольський С. Очаківський розмир: Історичний роман / Спиридон Добровольський. – К. : Дніпро, 1968. – 411 с.
3. Лазорський М. Гетьман Кирило Розумовський: Роман-хроніка 18 віку / Микола Лазорський. – Мюнхен : Дніпрова хвиля, 1961. – 752 с.
4. Ле І. Хмельницький: Історичний роман: у 3 кн. – Кн. 2 / Іван Ле // Твори : у 7-т. – Т. 5. – К. : Дніпро, 1983. – 415 с.
5. Ле І. Хмельницький: Історичний роман : у 3 кн. – Кн. 3 / Іван Ле // Твори : у 7 т. – Т. 6. – К. : Дніпро, 1983. – 488 с.
6. Мушкетик Ю. Гайдамаки : Історичний роман / Юрій Мушкетик // Твори : у 5 т. – Т. 1. – К. : Дніпро, 1987. – 484 с.
7. Мушкетик Ю. Історія – гіркіша за полин / Юрій Мушкетик // Літературна Україна. – 1997. – 12 червня. – С. 2.
8. Панч П. Гомоніла Україна : Роман / Петро Панч // Твори : у 6 т. – Т. 4. – К. : Дніпро, 1982. – 525 с.
9. Поліщук Я. Естетика міфу і міфологічний горизонт раннього українського модернізму : автореф. дис. на здобуття наук. ступ. д-ра філол. н.: спец. 10.01.06 – теорія літератури / Я. О. Поліщук; НАН України. Ін-т л-ри ім. Т. Г. Шевченка. – К., 2000. – 32 с.
10. Рибак Н. Переяславська рада : Роман : у 2 ч. – Ч. 1 / Натан Рибак // Твори: у 5 т. – Т. 1. – К. : Дніпро, 1981. – 669 с.
11. Сиротюк М. Побратався сокіл : Роман / Микола Сиротюк. – К. : Дніпро, 1965. – 337 с.

УДК 821.161.1-311.6.09

СПЕЦИФІКА ВІДТВОРЕННЯ ІСТОРИЧНОЇ ОСОБИСТОСТІ ЗА РОМАНОМ О. ФОРШ «ОДЯГНЕНІ В КАМІНЬ» У КОНТЕКСТІ ДОКУМЕНТАЛІЗМУ ТА ВИМИСЛУ

Дудніков М. О., к. філол. н., доцент

*Криворізький педагогічний інститут
ДВНЗ «Криворізький національний університет»*

У статті аналізується перший радянський історичний роман О. Д. Форш «Одягнені в камінь». Досліджується специфіка використання художніх засобів у сфері документалізму й вимислу, які сприяють художньому відтворенню унікальних історичних особистостей зі своєю («радикальною») мораллю.

Ключові слова: документалізм, вимисел, моральний імператив, історична особистість, психологічне вмотивування.

Dudnikov N. A. СПЕЦИФИКА ВОССОЗДАНИЯ ИСТОРИЧЕСКОЙ ЛИЧНОСТИ В РОМАНЕ О. Д. ФОРШ «ОДЕТЫ КАМНЕМ» В КОНТЕКСТЕ ДОКУМЕНТАЛИЗМА И ВЫМЫСЛА / Криворожский педагогический институт Государственного высшего учебного заведения «Криворожский национальный университет», Украина.

В статье анализируется первый советский исторический роман О. Д. Форш «Одеды камнем». Исследуется специфика использования художественных средств в русле документализма и вымысла, способствующих художественному воссозданию уникальных исторических личностей со своеобразной («радикальной») моралью.

Ключевые слова: документализм, вымысел, нравственный императив, историческая личность, психологическое мотивирование.

Dudnikov N. THE SPECIFICITY OF RECONSTRUCTION OF HISTORIC FIGURE IN THE NOVEL "DRESSED IN A STONE" OF O. FORSH IN THE CONTEXT OF DOCUMENTALITY AND FICTION / Kryvyi Rih Pedagogical University of State Higher Educational Institution "Kryvyi Rih National University", Ukraine

It is analyzed the first Soviet historical novel "Dressed in a stone" by O. Forsh in this article. It is investigated specificity of usage art methods in sphere of documentalism and fiction, promoting an art reconstruction of unique historic figures with original ("radical") morals.

Key words: documentalism, fiction, moral imperative, historical figure, psychological motivation.

У першому історичному романі О. Д. Форш (1873 – 1961) «Одягнені в камінь» (1924-1925) було використано історико-біографічні матеріали про загадкового в'язня-революціонера Михайла Степановича Бейдемана, 1861 року заарештованого і без суду й слідства ув'язненого в Петропавлівському рavelіні на двадцять років. Захоплюючий сюжет роману, якому властивий напружений психологізм, розмаїття проблемних рядів,

складність композиційних ходів, строкатість документальних джерел розгортається на історичному тлі. Стосовно другого роману О. Д. Форш «Сучасники» М. Горький писав: «Одягнені в камінь» ... високо ціную як одну з книг, які починають на Русі істинно історичний роман, якого до цього часу не було, а зараз уже є чотири: два Ваші, «Кюхля» Тинянова і колосальний «Разін» Чапигіна» [1, с.561]. Пізніше О. Д. Форш скаже, що історична тема відкрила для неї вихід у світ [2].

Назва роману має своєрідний символічний акцент: «На замшілих старих стінах Трубецького бастиону великими літерами вибито: «Одягнений в камінь при Катерині II». Одягнений в камінь ... Не один він, цей бастион, – і Михайло був одягнений у камінь з 1861 року. І не один Михайло...» [4, с. 134].

Проблема особистості в романі О. Д. Форш вирішувалась досить своєрідно. Письменниця обрала для свого першого роману таких яскравих особистостей, як Михайло Степанович Бейдеман та дрібнопомісний дворянин Дмитро Володимирович Каракозов. Вони приваблювали її своїм самотнім трагізмом, а М. С. Бейдеман – ще й безвісністю чи навіть безрезультатністю того відважного вчинку, який був зроблений виключно з моральними намірами. Перші терористи-одинаки намагалися виконувати визвольну місію щодо до безправного народу, і результати цієї праці можна було перевірити, на їхню думку, тільки історичним досвідом і нечуваними жертвами, тому «...трагічна колізія між історично необхідною вимогою і практичною неможливістю її здійснення» [4, с.187] стала для них імперативом морального життя і громадської поведінки. Бездіяльність щодо існуючих порядків на рівні держави революціонери-одинаки 1860-х років категорично засуджували, так, М. С. Бейдеман у пояснювальній записці до III відділення стверджував, що ним керувала «внутрішня потреба висловити свою міру... ненависті та... презирства до існуючого уряду та до цього порядку речей, який панує й панував» [4, с. 114]. Закатований допитами та приречений на смерть, він і у своєму поясненні царю (майже дослівно процитованому в романі) наголошував: «Якби у мене була не одне, а сто життів, я б всі їх віддав за благо народу» [4, с.188]. Історичну основу сюжету роману «Одягнені в камінь» складають факти, що стосуються революціонерів-демократів з їхньою надією на переможне селянське повстання та невинуватість цієї надії, тому відсутність потужного народного революційного середовища було компенсовано революційно налаштованими одинаками-терористами. М. С. Бейдеман і Д. В. Каракозов були першими, хто культивував ідею збурення народу терором. Революціонери-терористи свідомо йшли на смерть, окрилені надією на те, що власним героїчно-жертвним прикладом вони зможуть викликати народний протест проти існуючої державної антинародної системи, а натомість отримати підтримку та співчуття. Але ні філософського, ні теоретичного обґрунтування ідей індивідуального терору як методу революційної боротьби з самодержавством щодо підбурення до народного протесту тоді ще не існувало. Саме тому образи М. С. Бейдемана і Д. В. Каракозова в романі О. Д. Форш вийшли глибоко історичними, письменниця не прилаштує їхній духовний обрис до пізніх уявлень. Вони дихають повітрям свого часу, і тому читач ставиться до них із довірою й зацікавленістю. Письменниця вдало та переконливо сводить думку про надзвичайну важливість морального фактору в історії, тобто без вирішення цього питання не може бути конструктивних і якісних суспільних змін, без моральних зрушень не може бути позитивних соціальних здобутків.

У свій роман О. Д. Форш вводить іще одну відому історичну особистість – письменника Ф. М. Достоевського, з яким зустрічається М. С. Бейдеман і з яким вступає в діалог, внаслідок якого співрозмовник Ф. М. Достоевського формулює своє моральне кредо: «Проти зла й насильства був, є і буде один вибір – добровільна смерть за свободу. Поміркуйте самі: навіщо ж мені було до вас приходити? Ви шукаєте примирення, ви шукаєте вихід. А нашої справі потрібні непохитність і смерть» [4, с. 97]. Його докір Ф. М. Достоевському – це в першу чергу претензія моральна, а вже потім – політична. Ось як непримиренно М. С. Бейдеман викриває теорію Федора Михайловича: «... для моєї справи... ви найжорстокіша, найшкідливіша людина» [4, с. 96]. Ця розмова не викликала образи у Ф. М. Достоевського, він, навпаки, схвалив Бейдеманову промову, що було помітно на обличчі письменника: «крізь велику, якусь могутню давню скорботу ... раптово проступила якась сяюча, така любовна радість» [4, с. 96].

Позиція Ф. М. Достоевського неприйнятна для М. С. Бейдемана саме тому, що письменник «шукає примирення» людини з обставинами життя, а Михайло Бейдеман категорично відмовляється від будь-яких компромісів стосовно долі «пригноблених і ображених». У діалозі персонажів твору (тема індивідуальна трансформується в суспільну) висвітлюється важлива проблема щодо визначення побудови соціально-політичних і моральних стратегій: що повинно бути на першому місці – створення соціальних умов, дотримання яких буде «вигідною справою» для переважної кількості людей, чи духовне самовиховання людей, вироблення того морального рівня, без якого жодна суспільна гармонія не сформується.

В обох епізодах, де показана зустріч М. С. Бейдемана з Ф. М. Достоевським, простежується конфліктна атмосфера їхніх стосунків, але ж не викликає сумнівів і наявність прихованої духовної спорідненості, неприйняття людей, які не замислюються над долею країни. Ці думки не позбавлені актуальності, вони явно перегукуються із сьогоднішнім. О. Д. Форш не приховує своєї поваги до Ф. М. Достоевського, він представлений духовно сильнішим за свого опонента: «Дійсно, як старий брат, який давно прийняв свій хрест, світив «по вузькому шляху» Достоевський своєму молодшому братові – Михайлу», – так завершує

О. Д. Форш розділ «Кругла кімната», присвячений цієї зустрічі і поставлений у центрі першої частини роману [4, с. 97 – 98].

До речі, тема «суду історії» простежується із самого початку твору, вона визначає структуру оповіді в цілому. У романі перетинаються два типи сюжету – подієвий (власне історичний) та психологічний. Різноманітні події роману об'єднують психологічний рух, потік спогадів, суперечливих почуттів та думок героя-оповідача, яким у романі є Сергій Русанін. Ці суперечливі почуття представлені письменницею О. Д. Форш досить несподівано: Русанін як діюча особа роману засуджується (поступово за висхідною) Русанінін-оповідачем, чий новий погляд на життя формується впродовж усієї оповіді. Так сталося, що ті помилки і світоглядні штампи, які вразили свідомість Сергія Русаніна і тривалий час присипляли його совість, – зруйнувалися, і тоді совість повстала проти свого господаря. І навіть «засудивши себе судом власної совісті», він не знайшов очікуваного спокою. Можливо, це пов'язано з тим, що суд його совісті є результатом суду історії, яка вже винесла вирок усього тому, чим спокушався й захоплювався Русанін-зрадник. О. Д. Форш відкрито вказала на соціальну небезпеку, закладену у «двоєдушності» характеру, позбавленого власного морального стрижня, а також акцентувала увагу на ідеї моральної відплати. Вісімдесятирічному Русаніну залишається тільки безумство. І щоб вилікуватися від тяжкої хвороби, яку він отримав за скоєні підлі вчинки, С. Русанін навіть у маренні здійснює ті можливості, яким зрадив у своєму реальному житті: поділяє долю М. С. Бейдемана, намагається пропустити кризу власну свідомість творчої фантазії М. О. Врубеля, навіть готується до наукового відкриття, яке ошчасливить усе людство. Взаємозв'язок «внутрішньої людини» з інтересами поступового розвитку суспільства, з благом інших людей поступово виводиться з усіх елементів оповіді.

В основі власне історичного сюжету лежить боротьба між двома таборами суспільного життя 1860-х років. Цей сюжет побудовано на документально-фактичному підґрунті. Яке ж співвідношення документальності й вимислу спостерігається в історичному романі О. Д. Форш «Одягнені в камінь»? Письменниця не прагне охопити увагою всі аспекти суспільного життя 1860-х років та численні визначні події цього десятиліття, художнє завдання роману інше: не історична епоха сама по собі, а лише отримання «уроку історії», важливих для сучасності.

О. Д. Форш подає два суспільні табори, і змальовує їх лише в тих подробицях, які відтворюють духовну атмосферу, рівень моральності життя й демонструють крайні полюси соціально-політичного конфлікту: з одного боку – світський салон тітки Русанова графині Кушиної, з іншого – гурток різноманітної демократичної революційної інтелігенції Лінученка, з яким у романі пов'язані С. М. Бейдеман і Віра Лагутіна.

І графиня Кушина, і Лінученко, і Віра Лагутіна – персонажі вигадані, розчинені в середовищі дійсно історичних осіб роману, але щоб переконливо передати історичну й духовну атмосферу ідейного життя різних суспільно-політичних кіл, О. Д. Форш широко використовує документальні фонди: архівні матеріали другої половини XIX ст., мемуари, газетно-журнальну полеміку, вільні російські друковані матеріали, що виходили за кордоном, державні постанови, царські рескрипти тощо.

Документальний матеріал О. Д. Форш застосовує в оповідальній канві роману по-різному, є прямі посилання на документи епохи. Так, Ф. М. Достоевський посилається на свою статтю в журналі «Час» (1861 – 1863), Лінученко – на перший російський революційний журнал (він же – газета) «Колокол» (1857 – 1867, видавався у Лондоні О. І. Герценом і М. П. Огарьовим), гості тітки Кушиної – на статті М. С. Лескова і М. П. Погодіна, на записку Міністра народної освіти Є. П. Ковалевського, на рескрипт Олександра II, адресований князю П. П. Гагаріну, тощо. Але найчастіше посилається на історичні документи та брошуру, у якій надруковано архівні матеріали про М. С. Бейдема, безпосередньо Сергій Русанін – герой-оповідач.

Таке масштабне залучення документів стало особливим художнім прийомом письменниці, який підсилює відчуття достовірності не тільки реально-історичних, але й вигаданих елементів фабули. На матеріалі однієї з найбільш конфліктних, кризових епох російської історії О. Д. Форш досліджує роль духовного фактору в суспільному розвитку.

Саме це визначає її підхід щодо відбору документального матеріалу, засоби його художнього використання та обробки, співвідношення між документальністю й вимислом. При цьому подієво-історичний сюжет розгорнуто в прийомах романтично-контрастного протиставлення характерів, яскравого опису реалій, навіть своєрідної екзотики у відтворенні колориту епохи, що пішла назавжди в минуле.

Щоб бути переконливою, О. Д. Форш не обмежується фактами, засвідченими в історичних джерелах, вона відтворює вигадані події, пов'язані, зокрема, з особистими зіткненнями її героя з Олександром II. У цих епізодах політичні супротивники Олександр II і М. С. Бейдеман протиставлені в сфері особистої моралі.

Вигадка і в цих випадках спирається на історичні документи і на свідчення сучасників, які не стосуються М. С. Бейдемана, однак ці документи і свідчення характерні для політичного вжитку і звичаїв того часу і для особистості Олександра II. Так, епізод зіткнення юного М. Бейдемана з царем у стінах Смольного інституту

вигаданий, але ця вигадка не виникла як результат диктату фантазії письменника, а за аналогією є дійсним фактом, який три роки тому відбувся в Києві: «Государ...втягнув голову і плечі, що було невластиво його звичці, не бажаючи бути впізнаним, вийшов із кімнати. Він миттєво повернув за ріг. Злякані ад'ютант і італійка підбігли до нього.

– Там був її брат? – люто запитав государ, мабуть, згадав історію з Шевичем» [4, с. 57]. Під час відвідин Києва Олександром II у 1857 році молодий офіцер Шевич дійсно чинив опір спробі царя звабити його сестру, був заарештований і також сидів у Олексіївському рavelіні. Цей факт став відомий широкому загалу лише в 1907 році у зв'язку з першими спробами з'ясувати ім'я та долю «таємничого в'язня» Олексіївського рavelіну. Сама історія Шевича в романі О. Д. Форш «Одягнені в камінь» не викладається, авторка твору обмежилася фактом, який був відомий історикам, щоб епізод сприймався як випадок аналогічний, а не тотожний.

В усіх вигаданих епізодах, де показані зустрічі М. С. Бейдемана з царем, демонструється антагоністичне ставлення невідомого юнкера до самодержця. Наприклад, коли виснаженого багаторічним ув'язненням М. С. Бейдемана таємно привозять із фортеці до палацу П. А. Шувалова, ув'язнений «наказує» царю призначити міністрами О. І. Герцена і М. П. Огарьова. І хоча Бейдеман уже божевільний, але не зламаний. На пропозицію П. А. Шувалова розкається і «полегшити свою долю», він відреагував так: «Раптово в'язень випростався, закинув голову назад, очі його загорілися дивним вогнем... Хрипким голосом, гавкітливим, таким, що відвик видавати людські звуки, в'язень вимовив: «Самозванець!... Царя давно немає, я його смертю купив благо народу! Я подарував конституцію... Наказую повернути Чернишевського! Міністрами Огарьова і Герцена. Чого стоїш, як ідол? – кинувся він до Шувалова. – Біжи! Виконуй! А цього самозванця... – В'язень повернувся до сполотнілого царя... Кат! Хай живе Польща! Хай живе вільна Росія! Шувалов закрит в'язню рота...» [4, с. 212].

Цілком очевидно, що О. Д. Форш «видобуває» з документа його психологічний зміст, необхідний їй для розгортання внутрішнього драматизму характерів. В усіх вигаданих епізодах, що демонструють зіткнення М. С. Бейдемана з царем, вони різняться за рівнем людських якостей, моральної гідності та душевних рухів. Цар зображений боягузом, людиною, явно не впевненою в собі. Якоюсь мірою образ царя позбувається певної гнучкості через однобічні негативні характеристики. Тут простежується політична заангажованість пропагандистського характеру, і тому ми змушені враховувати час написання цього історичного роману.

Незважаючи на цей недолік, слід визнати й те, що історичні особистості в романі О. Д. Форш базуються на історіографічних матеріалах. Наприклад, змальовуючи образ Д. В. Каракозова, О. Д. Форш зверталася до праць Д. Стасова [3], А. О. Шилова [5], П. Є. Щоголева [6] та ін. Вигаданими є лише епізоди, які пов'язують Д. В. Каракозова з рухом сюжету, – його стосунки з Вірою Лагутіною, знайомство з С. Русаніним тощо. Коли розлучений натовп був готовий пошматувати Д. В. Каракозова, він з неймовірним почуттям вигукнув: «Дурні, дурні, я ж це для вас!» [4, с. 182]. В усіх випадках вимисел у О. Д. Форш слугує обраному художньому завданню: розкрити нерозривний зв'язок історії та психології, взаємодію реально-практичного перебігу зовнішніх подій і їхнього духовно-психологічного підтексту. Тобто, показати роль духовного фактора в русі історії.

Основні тематичні ряди роману «Одягнені в камінь» пов'язані з такими аспектами: а) революція як історична невідворотність; б) міщанство та героїка як два складники соціально-політичного світу устрою, що протистоять один одному; в) роль творчої особистості у відтворенні морально-естетичної основи держави; г) суд історії; д) відповідальність людини за свою роль у суспільному житті. Цей тематичний ряд перетинається з такими проблемними питаннями: а) хто рухає вперед історичний процес: герої-одинаки чи народні маси; б) чи можна виправдати теорії благими намірами?; в) чи доцільна ідея принесення життя в жертву загальному народному благу?

Герої роману «Одягнені в камінь» одержимі прагненням віддати життя за свободу; вони керовані ідеєю майбутнього визволення народу від хижацьких законів державної системи. Невипадково М. С. Бейдеман свідомо йде на загибель, щоб залишитися «господарем життя», принаймні, власного. О. Д. Форш намагається переконати, що змінити світ на краще здатний саме такий герой, який уникає демагогії, політиканства та самозамилування. Вигадані обставини в цьому художньому творі не є довільними, оскільки підпорядковані закону ймовірності: відтворені О. Д. Форш ситуації пояснюють читачеві вчинки й рішення персонажів, відомі за документами, але документ не завжди висвітлює психологічне вмотивування, – саме цю складну роботу й виконує письменник-романіст.

ЛІТЕРАТУРА

1. Горький и советские писатели. Неизданная переписка. – М. : АН СССР, – Т. 70. – 1963. – 734 с.
2. Интервью с О. Форш // Литературная газета. – 1958. – 27 мая. – С. 5.

3. Стасов Д. Каракозовский процесс (Некоторые сведения и воспоминания) / Д. Стасов // Былое. – 1906. – № 4. – С. 34 – 41.
4. Форш О. Д. Одеты камнем : [роман] / О. Д. Форш. – М. : Правда, 1986. – С. 25 – 328.
5. Шилов А. А. Каракозов и покушение 4 апреля 1866 года / А. А. Шилов. – Пг., 1919 – 52 с.
6. Щеголев П. Е. Каракозов в Алексеевском равелине / П.Е. Щеголев // Музей революции : [сб. 1]. – Пг. : Гос. изд-во, 1923. – 107 с.

УДК 821.162.2:82.09 Мотрич

ЕКОЛОГІЧНА ПРОБЛЕМАТИКА МАЛОЇ ПРОЗИ КАТЕРИНИ МОТРИЧ (ЗА ОПОВІДАННЯМИ „ПОЛІТ ЖУРАВЛІВ НАД НЕТОЛОЧЕНИМИ ТРАВАМИ“, „ЗВІЗДА ПОЛИН“)

Єременко О. Р., к. філол. н., доцент

Сумський державний педагогічний університет ім. А. С. Макаренка

Стаття присвячена дослідженню проблеми екології душі й довкілля в оповіданнях К. Мотрич „Політ журавлів над нетолоченими травами“ і „Звізда Полин“, що написані в постчорнобильський період.

Ключові слова: Чорнобильська катастрофа, гінотекст, історія, екологія.

Єременко О. Р. ЭКОЛОГИЧЕСКАЯ ПРОБЛЕМАТИКА МАЛОЙ ПРОЗЫ ЕКАТЕРИНЫ МОТРИЧ (ПО РАССКАЗАМ „ПОЛЁТ ЖУРАВЛЕЙ НАД НЕТОПТАННЫМИ ТРАВАМИ“, „ЗВЕЗДА ПОЛЬНИ“) / Сумской государственной педагогической университете имени А. С. Макаренко, Украина.

Статья посвящена исследованию проблемы экологии души и окружающей среды в рассказах Е. Мотрич „Полёт журавлей над нетоптанными травами“, „Звезда Полин“, написанных в постчорнобильский период.

Ключевые слова: Чернобыльская катастрофа, гинотекст, история, экология.

Yeremenko O. R. ECOLOGICAL PROBLEMS OF SMALL PROSE OF KATERYNA MOTRICH (AFTER STORIES „FLIGHT OF CRANES IS ABOVE THE NOT TRAMPLED DOWN HERBARES“, „STAR, WHICH NAMED WORMWOOD“) / Sumy State Pedagogical University named after A. S. Makarenko, Ukraine.

The article is devoted research of problem of ecology of the soul and environment in the stories of K. Motrich „Flight of cranes above the untrampled down herbares“ and „Star, which named Wormwood“, that written in a period after catastrophe in Chernobyl.

Key words: Chernobyl' catastrophe, ginotext, history, ecology.

Черпаючи снагу з духовних праджерел, утверджуючи нетлінні загальнолюдські цінності, сучасна поетеса, прозаїк і драматург К. Мотрич своїми книгами „Соняхи“, „Час найкоротшої тіні“, „Досвіток“, „Перед храмом любові і болю“, „Звізда Полин“, „Почайна“ та номінованим на Шевченківську премію романом „Ніч після сходу сонця“ спонукає читачів до осмислення / переосмислення крутозламів української історії.

Актуальною в прозописі дочки коваля Вакули стала чорнобильська тема, що відгукнулася боєм у багатьох творах, зокрема в оповіданнях „Політ журавлів над нетолоченими травами“ та „Звізда Полин“. Авторка намагається художньо відтворити події Чорнобильської катастрофи, що стала відправною точкою України на шляху державотворення, пробудила національну самосвідомість українців.

Тематично-поетикальний спектр малої прози К. Мотрич досліджували О. Мандич, Г. Онуфрик, Т. Шершень, однак на маргінесі наукових досліджень перебуває проблема екологічної компетентності літературних героїв, „життя“ яких розділилося на „до“ і „після“ Чорнобильської аварії.

Мета статті – з'ясувати специфіку художнього трактування питання екології душі й довкілля в оповіданнях „Політ журавлів над нетолоченими травами“ і „Звізда Полин“ К. Мотрич.

П'ятилексемний заголовок першого з них породжує тривожно-сумну настроєвість, передчуття лиха. Із синонімічного ряду (журавлі-лелеки-чорногузи-бусли) авторка добирає єдино влучну і містку лексему, що асоціюється з журую-журбою, хоча в народі цих птахів часто називають „веселиками“ (від весело, радісно), бо, за давніми віруваннями, несли „з Вирію-Раю нові душі, що народжуватимуться навесні та влітку“ [1, с. 263]. Граційні і поважні лелеки люблять жити поблизу людських осель, щоразу повертаються до рідних гнізд, „їхня життєдайна радість допомагає людям у господарстві, у збереженні врожаю, плодів, здоров'я, добра і щастя“ [1, с. 261].

Синонімічними до дісприкметника-означення „нетолоченими“ є лексеми „незаймані“, „нем'яті“, „некошені“, „неходжені“ (трави). Люди, як і журавлі, покинули рідні гнізда, бо безсилі перед грізним ворогом – радіацією. Над здичавілою після Чорнобильського лиха землею літає жура, пролітають над нею